

ken Institut Dominican d'Etudes Orientales'in Kahire'deki merkezinde gerçekleştirilen faaliyetlere de katıldı. Müslüman-hıristiyan ilişkileri üzerine yapılan konferans ve panellere başkanlık etti. Aynı enstitünün üyesi olan P. Réginald Alvèz de Sà ile birlikte *el-Fütûhât*'tan bazı seçme metinleri Fransızca'ya tercüme etmeye başladığıysa da bu proje tamamlanmadı. 1975-1984 yıllarında Hindistan ve Pakistan'a giderek -her yıl üçer ay olmak üzere- Karaçi ve Süret'teki (Bombay yakınlarında) İsmâîlî enstitülerinde İslâmî ilimler dersi verdi. Muhtemelen Mısır'daki tartışmalar sebebiyle 1991'de tamamen Süret'e yerleşti ve oradaki Arapça el yazmalarının kataloglama işini üstlendi. 1993'te memleketi Halep'e dönerek orada vefat etti (5 Kasım 1997).

Eserleri. Telif olarak sadece bir eseri olan Osman Yahyâ (*Histoire et classification de l'œuvre d'Ibn Arabi*, I-II, Damas 1964; Ar. trc. Ahmed Muhammed et-Tayyib, *Mû'elîfâtü Ibn 'Arabî: Târîhuhâ ve Taş-nîfuhâ*, Kahire 1992) daha çok neşirleriyle tanınmış, bunun dışında birçok makale ve ansiklopedi maddesi yazmıştır. **Neşirleri.** 1. Hakîm et-Tirmizî, *Ĥatmü'l-evliyâ'*. Önce Beyrut'ta yayımlanan *el-Meşriğ* dergisinde neşredilmiş (LIV/4-5, s. 387-470; LV/1, s. 3-32; LV/2, s. 245-276; LV/4, s. 460-499; LVI/1, s. 57-96; LVI/2, s. 177-216; LVI/3, s. 549-596; LVI/4, s. 665-774; LVII/1, s. 3-20), daha sonra kitap halinde yayımlanmıştır (Beyrut 1385/1965). Nâşir esere yazdığı mukaddimeye Hakîm et-Tirmizî'nin *Büdüvvü's-şe'n* başlıklı risâlesini de almıştır (s. 14-32). 2. İbnü'l-Arabî, *et-Tecelliyâtü'l-ilâhiyye* (İbn Sevdekîn'in *Ta'likâ'ı ve Kitâbü Keşfi'l-gâyât fi şerhi me'ktefet 'aleyhi't-Tecelliyât* adlı anonim şerh ile birlikte). Ahmed İrâkî'nin Farsça bir mukaddime yazdığı bu eser de *el-Meşriğ* dergisinde neşredildikten sonra (LX/1, s. 103-119; LX/2, s. 206-238; LX/3, s. 333-370; LX/4-5, s. 416-518; LX/6, s. 667-740; LXI/1, s. 3-62; LXI/2, s. 147-226; LXI/3, s. 279-324; LXI/4-5, s. 457-536) gözden geçirilerek kitap halinde basılmıştır (Tahran 1367 hş./1988). 3. Henry E. Corbin, *Histoire de la philosophie islamique* (Paris 1964, Seyyid Hüseyin Nasr'la birlikte). 4. Seyyid Haydar el-Âmüfî, *Câmî'u'l-esrâr ve menba'u'l-envâr ve Nakdü'n-nükküd fi ma'rifeti'l-vücüd* (Tahran-Paris 1969, Henry Corbin ile birlikte). 5. a.mlf., *el-Mukaddimât min Kitâbi Naşşî'n-nüşûş fi şerhi Fuşûşî'l-ĥikem* (Tahran 1352/1974; Paris 1975; Tahran 1367 hş./1988, Henry Corbin ile birlikte). Ayrıca

Ĥatmü'l-evliyâ' ekinde de neşredilmiştir (Beyrut 1965). Âmüfî'nin bu iki eseri birer mukaddime ile Arapça ve Fransızca da neşredilmiştir (Fr. başlığı *La philosophie shî'ite*).

Makaleleri: "L'oeuvre de Tirmidî: Essai bibliographique" (*Mélanges Louis Massignon*, Damas 1957, III, 411-468); "Mission en Turquie: Recherches sur les manuscrits du soufisme" (*Revue des études islamiques*, XXVI/1 [1958], s. 11-64); "Man and his Perfection in Muslim Theology" (*The Muslim World*, XLIX/1 [1959], s. 19-29); "Aspects intérieurs de l'Islam" (*Normes et valeurs dans l'Islam contemporain*, ed. Adonis v.dğr., Paris 1966, s. 15-37 [T trc. Sabri Hizmetli, *AÜİFD*, XXVII [1985], s. 177-200]); "La condition humaine en Islam" (*Normes et valeurs dans l'Islam contemporain*, s. 48-67); "Islamisme et religions de l'Arabie" (*Ecole pratique des hautes études*, 5e section, Sciences religieuses. Annuaire 1971-1972, LXXIX [1970], s. 251-264); "eş-Şuĥufü'l-Yûnâniyye uşûlün ġayru mübâşiretin li-fikreti'l-ĥakîmi'l-müte'ellih 'inde's-Sühreverdi" (*Şihâbüddin es-Sühreverdi fi'z-zikre'l-mi'eviyeti's-sâmine li-vefâtiĥ 587 h.*, nşr. İbrâhîm Medkûr, Kahire 1394/1974, s. 321-389); "el-Ĥikmetü'l-müte'âliye fi'l-İslâm: Nuşûş târiĥiyye lem tünşer (Dâvûd el-Kayserî, *Kitâb fi 'il-mi't-taşavvuf*)" (*Nuşûş felsefiyye mühdât ile'd-duktür İbrâhîm Medkûr*, nşr. Osman Emîn, Kahire 1976, s. 203-280); "Remziyyetü'l-besmele 'inde 'urefâ'i's-şüfiyye" (*Dirâsât felsefiyye mühdât ilâ rûhi 'Osman Emîn*, nşr. İbrâhîm Medkûr, Kahire 1979, s. 143-206); "Theophanies and Lights in the Thought of Ibn 'Arabi" (*Journal of the Muhyiddin Ibn Arabi Society*, X [1991], s. 35-44); "La nouvelle édition des 'Futûhât al-makkiyya' au Caire et les réactions politico-religieuse qu'elle a provoquées à partir de l'Égypte" (*Los dos horizontes: Textos sobre Ibn al-'Arabi: Trabajos presentados al Primer Congreso internacional sobre Ibn al-Arabi*, Murcia, 12-14 de noviembre se 1990, ed. Alfonso Carmona Gonzalez, Murcia 1992, s. 463-482).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhât*, neşredenin girişi, I, 27-37; H. Corbin, *L'imagination créatrice dans le soufisme d'Ibn 'Arabi*, Paris 1958, s. 6, 8, 62, 269, 278, 305; G. C. Anawati, "Textes arabes anciens édités en Égypte", *MIDEO*, XIV (1980), s. 230; Bakri Aladdin, "In Memoriam Osman Yahia (1919/1997)", *BEO*, L (1998), s. 15-18; R. Morelon, "In Memoriam Osman Yahia (1919-1997)", *MIDEO*, XXIV (2000), s. 441-447.

ABDURRAHMAN MIHÇIOĞLU

OSMANOV, Mirkasım

(1934-2010)

Türk-Tatar tarihçisi.

31 Mayıs 1934'te Doğu Türkistan'ın Kulca (Gulca) şehrinde doğdu. Soyadı Rusça'da Usmanov, Tatarca'da Gosmanov şeklinde yazılır. Ailesi aslen Tataristan'ın Etne ilçesi Ulu Menger köyündendir. Kazakistan'a göç eden ailesi, 1917 İhtilâli'nden sonra ülkedeki iç karışıklıklardan kaçarak durum düzelince geri dönmek ümidiyle Doğu Türkistan'a gitmiş, ancak sınırların kapatılması üzerine Sovyet vatandaşlığını koruduğu halde Çin'de ikamete mecbur kalmıştır. Kulca şehrindeki Tatar mektebinde ilk eğitimini alan Osmanov daha sonra Rus lisesine gitti ve 1955'te mezun oldu. Doğu Türkistan'daki Tatar ve Rus mekteplerinde müslüman çocukları hem Arap hem de Kiril harfleriyle öğrenim gördüklerinden genç yaşta Arap harfli eski metinleri okumaya başladı. Ayrıca Tatar, Özbek, Uygur, Kazak ve Kırgız gibi Türk boyu mensuplarının yaşadığı Kulca'da bunların lehçelerini öğrendi.

Ailesi 1955'te Kazakistan'a dönünce Taldı Kurgan ve Almaati'da çeşitli işlerde çalıştı. 1958'de Kazan'a giderek Kazan Devlet Üniversitesi Tatar Dili, Tarihi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Tarihi bölümlerine devam etti ve 1963'te burayı bitirdi. 1964-1967 yıllarında aynı üniversitenin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Tarihi Bölümü'nde *Tatarskie narrativnye istočniki XVII-XVIII vv. i ih osobennosti* (XVII-XVIII. yüzyıl Tatar öyküleri ve özellikleri) adlı teziyle yüksek lisansını tamamladı, ardından ders vermeye başladı. 1981'de *Jalovannie Aktı Djuçieva Ulusa XIV-XVI vv.* (XIV-XVI. yüzyıllar Cuci ulusu yarlıkları) adlı teziyle doktor unvanını aldı. 1982'de profesör oldu ve 1989 yılına kadar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Tarihi Bölümü'nün müdürlüğünü yaptı. Aynı yıl açılan Tatar Filolojisi, Tarihi ve Doğu Dilleri Fakültesi'ne bağlı Tatar Tarihi Bölümü'nün müdürlüğüne getirildi. 1985-1991 arasında şimdiki adı Kazan Federal Üniversitesi olan Kazan Devlet Üniversitesi'nde eğitim işlerinden sorumlu rektör yardımcısı olarak görevlendirildi. 1991'de Tataristan İlimler Akademisi'ne üye seçildi ve bir süre akademinin başkan yardımcılığını üstlendi. İlimler Akademisi'nde sosyal bilimlerin etkin biçimde yer alması için büyük çaba harcadı. 1997-1999 arasında Rusya İlimler Akademisi Doğu Araştırmacıları Birliği'nin başkanlığını yaptı. Aynı zamanda Tataristan Yazarlar Birliği

üyeyi olan Osmanov, PIAC ve IRCICA maddeleriyle ödüllendirildi. Ölümüne kadar, 1989'da bir grup arkadaşıyla birlikte kurduğu Çıyın Fondu'nun başkanlığında bulundu ve bu sayede Tatar tarihi, edebiyatı, kültürü ve medeniyetiyle ilgili otuz civarında kitap yayımladı.

Mirkasım Osmanov, 1964'ten itibaren Rusya Federasyonu'nda başta Tataristan olmak üzere Tatarlar'ın yaşadığı bölgelere araştırma gezileri düzenleyerek Arap harfli Tatarca yazma ve basma eserleri toplamıştır. Onun her yaz öğrencileriyle birlikte çıktığı bu araştırma gezilerinde halkın yönetimden korkarak toprak altına, samanlıklara vb. yerlere sakladığı Arap harfli Tatarca 10.000'e yakın yazma ve basma eserin yeniden gün ışığına çıkmasını sağlamış, daha sonra Tataristan Millî Kütüphanesi'nde araştırmalarını sürdürerek kaybolmak üzere olan Tatarca eski yazma ve basma kitap mirasının korunmasına yardımcı olmuştur. Eski Tatar mirasını arama faaliyetleri günümüzde de hem Kazan Federal Üniversitesi hem Tataristan Millî Kütüphanesi tarafından devam ettirilmektedir.

Eserleri. 1. *Kiek sukmaqlarında: Auçılık, kiekler hem tabigat turunda yazmalar* (Kazan 1966). Yazarın bu ilk kitabı avcılık, geyikler ve tabiat hakkındaki düşüncelerini içerir. 2. *Tatarskie istoričeski istoçniki XVII-XVIII vv.* (Kazan 1972). Tevârih-i Bulgarî, Defter-i Cengiznâme, Tatar Şecereleri gibi XVII ve XVIII. yüzyıl Tatar tarihi kaynaklarıyla ilgili hazırlanmış bir çalışmadır. 3. *Serle balbal: Hikeyeler hem oçerklar* (Sırlı balbal: Hikâyeler ve denemeler, Kazan 1973). 4. *Taular, üzenner iline seyahet* (Kazan 1977). Yazarın Sibirya'daki Tuva Otonom Cumhuriyeti'ne yaptığı gezi notlarıdır. 5. *Jalovannıe Aktı Djuçieva Ulusa XIV-XVI vv.* (Kazan 1979). Müellifin doktora tezidir. 6. *Zavetnaya meçta Husaina Faizhanova: Povest o jizni i deyatelnosti* (Kazan 1980). XIX. yüzyıl Türk-Tatar aydınlarından Hüseyin Feyizhanov'un biyografisi ve hizmetleri hakkında yapılan bir çalışmadır. 7. *Akmulla. Şigırlar* (Kazan 1981). Bu eserde Tatar, Başkırt ve Kazaklar'ın ortak şairi Akmolla'nın şiirleri Arap harflerinden Kiril harflerine aktarılmış, giriş ve dipnotlarla birlikte neşredilmiştir. 8. *İski tatar yazuvı niğizleri* (Kazan 1983). Üniversite öğrencileri için Arap harfli Tatar metinlerini öğrenme kılavuzudur. 9. *Kaurıy kalem izinnen* (Kazan 1984). Yazar bu eserinde Tatarlar'da el yazması ve basma kitap geleneğini, Sovyet döneminde yasaklanan bu kitapların yeniden

ortaya çıkarılması için verdiği mücadeleyi anlatmaktadır. 10. *Ütkennen kileçekke* (Kazan 1990). Müellifin Tatar halkının geçmişi ve geleceği hakkındaki düşüncelerini içeren makalelerinden oluşmaktadır. 11. *Yabılmağan kitap* (Kazan 1996). Eserde yazarın kendi ailesinin Çin'e göçü, anavatanlarından hicret etmek zorunda kalan soydaşlarının Çin ve Türkistan'daki hayat mücadeleleri anlatılmaktadır. 12. *Das Buch der Dschingis-Legende (Daf-tar-i Ciftar-i Cingiz nama)* (Szeged 2002, M. Ivanics ile birlikte). *Cengiznâme*'nin bir önsözle birlikte transkripsiyonlu metin, sözlük ve tıpkıbasım şeklinde neşredir. Osmanov'un bunların dışında Tatarca, Rusça, Almanca, İngilizce ve Türkçe olarak Türk-Tatar tarihi, kültürü, edebiyatı ve medeniyetine dair Rusya Federasyonu'nda ve dış ülkelerde yayımlanmış 400 civarında makalesi bulunmaktadır.

Osmanov, 1989 yılından itibaren aralarında Rızâeddin Fahreddin, Fâtiş Kerimî, Abdürreşid İbrahim, Bubi Kardeşler, Mihail Hudyakov, Muhammed Ayaz İshakî İdilli, Cemaleddin Velidi, Ali Rahim, Hadi Atlasi, Abdurrahman Sadi, Aziz Ubeydullin, Remiyev Kardeşler, Hüseyin Feyizhani, Gaynetdin Ahmerov gibi XIX ve XX. yüzyıl Türk-Tatar edebiyatı ve düşüncesinde önemli roller oynamış olan kırka yakın kişinin dokümantal biyografilerini hazırlatmış ve maddî imkân sağlayarak bastırmıştır. Biyografilerin çoğunun giriş ve önsözü de Osmanov tarafından yazılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

R. Davutov – N. Nurillina, *Sovet tatarıstanı yazuvçılari*, Kazan 1986, s. 137-139; R. Davutov, "Kin kolaçlı galim hem edip, Mirkasıym Gosmanov", *Kaurıy kalem izinnen*, Kazan 1994, s. 459-463; Mirkasıym Gosmanov, *Kaurıy kalem izinnen*, Kazan 1994, tür.yer.; "Usmanov, M. A.", *Tatarskiy entsiklopedičeskiy slovar*, Kazan 1999, s. 602; "Usmanov, Mirkasım Abdulhatoviç", *Akade-miya Nauk Respubliki Tatarstan*, Kazan 2002, s. 63-65; *Mirkasıym Gosmanov* (haz. Cevdet Minnullin), Kazan 2004, s. 10-80, 113-226; R. Feyzullin, "Anın yaşevü reviş: Mirkasıym Gosmanovka 60 yeş", *Kazan Utları*, sy. 5, Kazan 1994, s. 142-145.

İSMAİL TÜRKÖĞLÜ

OSTROROG, Comte Léon (1867-1932)

Osmanlı Devleti'nde
bakanlıklarda müşavirlik yapan
Fransız hukukçusu.

Leh asıllı olup tam adı Comte (Count) Léon Valérien Ostrorog'dur. Babası Yüzbaşı Stanislas Ostrorog, Sultan Abdülme-cid döneminde İstanbul'a gelen, ardından

Comte Léon
Ostrorog

Fransa'ya yerleşen Polonyalı bir mülteciydi. Comte Léon yüksek öğrenimini Paris Hukuk Fakültesi'nde tamamladı. Fransa, Almanya ve İngiltere'de anonim şirketlerin kuruluşunu ele aldığı mukayeseli hukukla ilgili teziyle doktor oldu. İslâm hukuku doktorası yaptığına dair bilgi (Atasoy, s. 207; Elmacı, s. 4) yanlıştır. İstanbul'a ilk defa Paris'te tanıştığı Türk öğrencileri vasıtasıyla, daha sonra Düyûn-ı Umûmiyye'de görev almak üzere geldi (1894). Düyûn-ı Umûmiyye Hukuk İşleri Kalemî müdür-lüğü, Selim Melhame Paşa'nın nezareti döneminde Orman ve Meâdin Nezâreti ve Bâbiâli hukuk müşavirliği görevlerinde bulundu. Mekteb-i Hukuk'ta girdiği sınavda başarılı olunca Osmanlı topraklarında avukatlık yapma hakkı kazandı. Necmeddin Molla, kendisinin Adliye Nezâreti müşavirliğine getirilmesini sağlamak için Meclis-i Meb'ûsan'da yaptığı onunla ilgili övücü konuşmada avukatlık sınavı sırasında fıkıh usulü bilgisinden ötürü Büyük Haydar Efendi tarafından takdir edildiğini belirtmiştir. Bu alandaki çalışmalarının ilk ürünü, geniş açıklamalarla iki cilt halinde neşrettiği Mâverdi'nin *el-Ahkkâmü's-sulûânîyye* adlı eserinin kısmî Fransızca tercümesidir. Bu sırada Société Asiaticque ve The Royal Asiatic Society üyesiydi. Aynı yıllarda Osmanlı Devleti adına Fransız bankerler nezdinde aracılıkta bulunma talebi ve Polonezköy'deki (Adampol) arazileriyle ilgili uyuşmazlıklarda Prens Adam Çartoriski'nin vârislerine vekâlet etmesi parlak bir avukatlık hayatı olduğunu gösterir. Fransızlar'ın ve Türkler'in bulunduğu bir çevre olarak canlılığını Cumhuriyet döneminde de koruyan Kandilli'deki meşhur yalısını bu yıllarda satın aldı (Ostrorog ailesi ve yalı için bk. bibl.).

İstanbul'da İttihat ve Terakkî ileri gelenleriyle yakın ilişki kuran Ostrorog, Adliye Nâzırı Manyasizâde Refik Bey'e hukuk reformu hakkında bir rapor takdim etti (6 Şubat 1909). Nezâret bütçesinin mü-